

ΙΑΤΡΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

ΠΝΩΣΤΟΝ ὅτι οἱ ἰατροὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι σχεδὸν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εἰς ἐξήγησιν τῶν πλείστων παθολογικῶν φαινομένων ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ὀργανισμῷ ἐστηρίζοντο μᾶλλον εἰς θεωρίας καὶ ὑποθέσεις παρά εἰς πειράματα. Τὰ πειράματα ἀνήκουσιν εἰς τοὺς νεωτέρους, ἀλλὰ τὰ πειράματα μόνον ἢ μέγαλοφυῖα ἀνήκει εἰς τοὺς ἀρχαίους. Αὐτῶν ἡ ἔτοχῃ ἦτο στειρία καὶ ὤφειλον νὰ χωρῶσιν ἄλμασι γιγαντιαίοις. Οἱ καθ' ἡμᾶς οὐχ ἦττον οἰκοδομοῦσιν ἐπὶ τῶν βάσεων, ἃς ἐκεῖνοι ἔθεσαν, καὶ ἐπιτυγχάνει ἢ ἀρχιτεκτονικῇ αὐτῶν διὰ τῶν μέσων, ἅπερ ὁ χρόνος ἐπέδαψίλευσεν εἰς αὐτούς.

Ἡ θεωρία ὡς τοιαύτη πλειστάκις ὀδηγεῖ εἰς ὁδὸν ἐλαττωματικὴν, οἱ δὲ ἀρχαῖοι ἀμέσως οὐδαμῶς εἰσιν ὑπεύθυνοι διὰ τὰ ἄτοπα, εἰς ἃ περιέπεσαν. Τὸ σφάλμα εἶνε ἡμῶν οὔτινες ὑποτιμῶμεν πως τὴν ἀξίαν ἐκείνων ἀπαιτοῦντες ὑπέρτερα τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων. Εἰς δὲ λόγος, δι' ὃν ἤχιστα ὀφείλομεν νὰ αἰτιώμεθα αὐτῶν, εἶνε καὶ οὗτος, ὅτι δὲν ἀπαξιούμεν ἐγκύπτοντες εἰς τὰς ἀθανάτους αὐτῶν συγγραφὰς νέας ἐκάστοτε ἀντλοῦντες ἰδέας ἐκ τῆς ἀκενώτου σοφίας των. Πρὸς τούτοις δὲ οὐδένα λανθάνει τὸ μέγα κῦρος διὰ τοῦ ὁποίου ἐπὶ μακρὰν σειρὰν αἰῶνων ἐδέσποσεν ἡ ἰατρικὴ τοῦ Ἱπποκράτους θρησκευτικὸν οὕτως εἰπεῖν περιβαλλομένη τρίβωνα. Ἦδη κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα εἰς πλείστα ἰατρικὰ βιβλία προὔτάσσετο ἡ ἐξῆς δῆλωσις περὶ τῆς ποιτικῆς αὐτῶν ἀξίας: «Οἱ ὑποφαινόμενοι διδάκτορες τῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων, δηλοῦμεν, ὅτι, ἀναγνώσαντες τὸ σύγγραμμα τάδε, ὑπὸ τὸν τίτλον τάδε, εὔρομεν, ὅτι κατ' οὐδὲν ἀντιστρατεύεται πρὸς τ' ἀληθῆ καὶ γνήσια παραγγέλματα τοῦ Ἱπποκράτους. Κρίνομεν λοιπὸν αὐτὸ ἄξιον δημοσιεύσεως, ἐφ' ᾧ καὶ ὑπογράφομεν. . . »

Ὁμολογοῦμεν ὅτι σήμερον εἴμεθα κάτοχοι εὐρυτέρου καὶ

πλουσιωτέρου πεδίου, ἀλλ' ὡς ὀρθῶς εἶπεν ὁ Debove - les maitres sont toujours supérieurs aux élèves καὶ ἐν πάσει περιπτώσει ὁ στέφανος ἀνήκει εἰς ἐκείνους, διότι προσλείαναν τὴν ὁδὸν τῆς ἐπιστήμης, διότι τὸ ἐκ τῶν θεωριῶν ἐν γένει προκύψαν ὄφελος ὑπερβαίνει τὴν ἐν μέρει βλάβην, καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ Ἰπποκράτους, τοῦ Γαληνοῦ, τοῦ Κέλσου, τοῦ Bœurhawe, τοῦ Broussais, τοῦ Claude Bernard θέλουσι μείνει ἀθάνατα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἰατρικῆς. Τὰ ὑπέροχα ταῦτα πνεύματα παραβάλλονται πρὸς τοὺς μαχητὰς τῆς ἀρχαιότητος, οἵτινες, ὅποτε ἡ πολεμικὴ τέχνη δὲν εἶχε συστηματοποιηθῆ εἰς ἐπιστήμην, ἀνεδεικνύοντο εἰς τὰς μάχας διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτῶν ἀρετῆς καὶ ἔπρεπεν οἱ μαχηταὶ τοῦ Μαραθῶνος νὰ ὦσιν ὑπεράνθρωποι διὰ νὰ παλαίσωσι κατὰ χολοσσῶν.

Σήμερον θεωρεῖται ὡς κατὰκτησις ἐν τῇ ἰατρικῇ ἡ ἀνακάλυψις τοῦ μικροβιακοῦ κόσμου καὶ οὗτος εἶνε ὁ κυριεῦων πλανήτης ἐν τῷ στερεώματι τῆς ἐπιστήμης. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν τὸ πρῶτον ἀνεκαλύφθη μικρόβιον, διεσαλεύθη τὸ κράτος τῆς ἀρχαίας ἐπιστήμης, ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ καθ' ἣν τὸ πρῶτον ἐφανεύθη μικρόβιον ἐκυριάρχησε τοῦτο εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ἰατρῶν. — Καὶ ἰδοῦ, ἀνακράζει ὁ Peter μετ' αὐταρεσκείας, ὅτι ἐμάθομεν νὰ ὦμεν καθαροί, νὰ πίνωμεν ὕδωρ καθαρὸν καὶ νὰ τρώγωμεν τροφὰς ὑγιεῖνας, — ὥστε οἱ ἀρχαῖοι συνεβούλευον τὰναντία!

Καὶ ὅσω μὲν διὰ νὰ καθαρίζωμεν τοὺς ὄνυχάς μας καὶ νὰ λαμβάνωμεν ὕδωρ καθαρὸν κλπ. δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ παρέλθωσι δύο ἢ τρεῖς χιλιάδες ἐτῶν διὰ νὰ τὰ διδαχθῶμεν. ἀλλ' ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἀρχαίων ἔγκειται ἀκριβῶς εἰς ἐκεῖνο διὰ τὸ ὅποιον οἱ νεώτεροι ἐναθρόνονται ὅτι ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τοῦ μεγαλείου τῶν εἰς τὸ ὅτι δηλ. προεμάντευσαν ἐκεῖνοι τὴν ὕπαρξιν τῶν βακτηριδίων, ἢ μᾶλλον τὴν προησθάνθησαν. Βεβαίως ὁ Ἰπποκράτης δὲν μᾶς ἐζωγράφησε τὸ μικρόβιον, οὔτε τὸ ἐκαλλιέργησεν, οὔτε τὸ ἐνωφθάλμισεν· ἀλλ' ὅμως τὰ διάφορα περὶ θεραπείας παραγγέλματα αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Γαληνοῦ, καὶ ἰδίᾳ τὰ περὶ ἀποσηπτικῶν φαρμάκων εὐγλωττότατα πείθουσιν ἡμᾶς, ὅτι προεἶδον οἱ δαιμόνιοι ἐκεῖνοι μῦσται τῆς ἰσραῆς τέχνης τοῦ Ἀσκληπιοῦ τὴν ὕπαρξιν πολεμίων καθ' ὧν ἔδει νὰ διευθυνθῆ ἡ ἀποσηπτικὴ αὐτῶν ἀγωγή. Εἶνε ὡς νὰ ἔλεγον, — ἰδοῦ, ἡμεῖς σᾶς ὑποδεικνύομεν τὰ ὄπλα δι' ὧν ν' ἀντιταχθῶμεν κατὰ τῶν βλαβερῶν στοιχείων, τῶν δαιμόνων, *) οἰοδῆποτε καὶ ἂν ὦσι, σεῖς ἀναζητή-

*) Οἱ ἀρχαῖοι ἐνόησαν ὅτι ὑπὸ τὴν μορφήν πάσης νόσου ὑπεκρύπτετο δαίμων τις ὁ ὅποιος διὰ τῶν ἐπιβόλων ἐνεργειῶν του ἢ καταστρέφει τὸ σῶμα, ἢ ἐγκαθιδρύεται ἐνεῖ, ἢ ἐνίοτε καὶ ἐκδιώκεται.

σατε τὴν καταγωγὴν των. Καὶ ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη ἀνεζήτησε τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν συνέλαβεν ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον "Ω, ἔάν Ἰππόκράτες καὶ σὺ Γαληνέ, εἴχετε εἰς χεῖράς σας αὐτὸ τὸ μικροσκόπιον! Τὴν δόξαν σας τὴν ἤρπασεν ὁ Koch, ἵνα εἰς τοῦτον μόνον περιορισθῶμεν, καὶ τὴν οἰκαιοποιήθη, διότι σεῖς προεμαντεύσατε τὸ μικρόβιον, τὸ ἐπανελάβεν ἡ κοινὴ ἐμπειρία, τὸ ὑπέδειξεν ὁ Willemain—Kleps, ὁ φυσικὸς ἔθεσε πρὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ του τὸ μικροσκόπιον καὶ τότε μόνον αὐτὸς ὁ Koch ἀνεκάλυψε τὸ μικρόβιον τῆς φθίσεως!

Πρὸς τῇ ἀνακαλύψει τῶν μικροβίων συμπαρομαρτοῖ ἡ ὑπὸ τῆς χημείας ἀνακάλυψις ἀπειρῶν ἀντισηπτικῶν οὐσιῶν. Ὑπὸ δὲ τῆς θεωρίας, ἣτις ἐπήγαγεν ἐκ τῶν πραγμάτων, παρορμώμενοι οἱ ἱατροί, ἐν μόνον ἔχουσι κατὰ νοῦν, πῶς νὰ ποτίσωσι τὸν ὑπὸ τῶν μικροβίων λυμαινόμενον ὄργανισμὸν ὑπὸ φαρμακῶν μικροβιοκτόνων. Ἐνταῦθα ὁμως ἡ θεωρία ἤγαγεν εἰς ἄτοπον διότι ἀπεδείχθη ὅτι δὲν εἶνε αὐτὸ τὸ μικρόβιον τὸ παράγον τὰς νόσους.

Δὲν εἶνε τὸ μικρόβιον! Ἄλλ' εἰσερχόμεθα εἰς λαβύρινθον ἀκαταλήπτων τῆς φύσεως μυστηρίων καὶ καταπλήττεται ἡ διάνοια ἡμῶν ἐν ἰλιγγιώδει ἀποπλανήσει ἐντὸς τοῦ ἀχανοῦς! Ἡ ἐπιστήμη οὐχ ἤττον διὰ τῆς κεκτημένης ταχύτητος, ἣν ἔδωκεν αὐτῇ ὁ παρωχημένος χρόνος, χωρεῖ πρὸς τὰ πρόσω γοργῶ τῷ βήματι ἀναλύουσα τὰ γνωστὰ καὶ ἀνακαλύπτουσα τὰ ἄγνωστα. Καὶ ἰδοὺ ὅτι ἀντὶ τοῦ μικροβίου δρᾷ ἡ ἐξ αὐτοῦ ἐκκρινομένη δηλητηριώδης οὐσία, τῆς ὁποίας, διὰ τινος τρόπου, ἀφαιρουμένης ἢ ἀλλοιουμένης, τὸ μικρόβιον καθίσταται ὅλως ἀβλαβές διὰ τὸν ἄνθρωπον. Πρὸ ὀλίγου ἔτι τὰ πειράματα τοῦ Roux καὶ Yersin ἔδειξαν, ἀντιθέτως πρὸς τὴν τέως ἐπικρατοῦσαν γνώμην, ὅτι ἡ διφθερίτις, ἡ ἐπάρατος αὕτη δολοφόνος τῶν μικρῶν μας ἀγγέλων, δὲν εἶνε νόσος γενικὴ, ἀλλὰ τοπικὴ, ἐντοπιζομένη εἰς τὸν φάρυγγα καὶ ἐκεῖθεν δευτεροπαθῶς δηλητηριάζουσα τὸ αἷμα, οὐχὶ δι' αὐτῶν τῶν μικροβίων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐκ τούτων ἐκκρινομένης ἰώδους οὐσίας, ἀπορροφωμένης ἐκ τῶν περὶ τὸν φάρυγγα αἰμοφόρων καὶ λυμφατικῶν ἀγγείων. Εὐνόητον ὅτι, οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, πρέπει νὰ καταπολεμήσωμεν τὴν νόσον οὐχὶ ἐν τῷ ὄργανισμῷ, ἀλλ' ἐπὶ τόπου, κωλύοντες ἐκ παντὸς τρόπου τὴν εἰς τὸ αἷμα εἰσδυσιν τῆς ἰώδους οὐσίας.

Ὁ Straus πειραματίζων ἐπὶ τοῦ μικροβίου τῆς χολέρας εὔρεν, ὅτι εἰς κεραυνοβόλα χρούσματα τῆς νόσου ταύτης ὀλίγιστα ὑπάρχουσι μικρόβια. Ἐκπλήττει ἡμᾶς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ ὁποῖον σὺν τοῖς ἄλλοις εἶνε ἱκανὸν νὰ κλονίσῃ τὰς περὶ μικροβίων θεωρίας τῶν ιστολόγων.

Πρὸς τούτοις γνωστὸν τυγχάνει ὅτι εἰς τὴν χρονίαν φθίσιν τῶν πνευμόνων ἀπαντᾷ ἀπειρία βακτηριδίων τοῦ Koch ἐντὸς τῶν σπηλαιακῶν κοιλοτήτων, ἐνῶ ἐν τῇ ὀξείᾳ φθίσει ἐλλείπουν ταῦτα καὶ ἀντ' αὐτῶν κεγχροειδῆ φυμάτια πληροῦσι τοὺς πνεύμονας ἢ καὶ ὀλόκληρον τὸ σῶμα. Ἄλλ' ἅς ἐξακολουθήσωμεν.

Λαμβάνει ὁ Pasteur μυελὸν ζώου λυσσῶντος καὶ τὸν ἀποξηραίνει. Τὸν μυελὸν τοῦτον τὸν ἐνοφθαλμίζει εἰς ἕτερον ζῶον καὶ τὸ ἕτερον τοῦτο ζῶον παύει τοῦ νὰ ἦγε ἐπιτήδειον εἰς λύσσαν. Βεβαίως ἐνταῦθα τὸ ζῶον δὲν ἐνωφθαλμίσθη ὑπὸ ζῶντός τινος μικροοργανισμοῦ, οὔτε εὐρέθη μέχρι τοῦδε τοιοῦτος εἰς τοὺς λυσσῶντας.

Ἐπάρχουσιν ἄλλαι περιστάσεις, καθ' ἃς οἱ ἱστολόγοι κατορθοῦσι διὰ καταλλήλου καλλιέργειας, νὰ καθιστῶσι μικρόβιά τινα ἀβλαβῆ καὶ ἀκολούθως νὰ τοῖς ἀποδίδωσι τὴν πρὸ ὀλίγου ἀφαιρεθεῖσαν νοσογόνον αὐτῶν ιδιότητα. Ἐνταῦθα ὁ πειραματιστὴς ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοῦ μικροβίου κάτι τί, τὸ ὁποῖον εἶνε χωριστόν, τὸν ἰόν, ὃν καὶ πάλιν τῷ ἀποδίδει.

Ἐκτὸς τῶν ὑποκειμενικῶν τούτων ιδιοτήτων τοῦ μικροβίου ὑπάρχουσι καὶ ἀντικειμενικαί, ἀφορῶσαι μᾶλλον αὐτὸν τὸν ὄργανισμόν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἰατρός καὶ τὰς μὲν παρεγνώρισε καὶ τὰς δὲ ἀπελάτισεν. Ἐν τῇ ἀφοσιώσει του πρὸς τὸ μικρόβιον ἐλησμόνησεν ἕτερον τρόπον παθολογικόν, τὴν λειτουργίαν αὐτῆν τῶν κυττάρων, ἐξ ὧν ὁ ζωϊκὸς ἡμῶν ὄργανισμὸς ἀποτελεῖται, καὶ ἡ διατάραξις τῆς ὁποίας τὰ μάλα σημαίνει ἐν τῇ παθολογίᾳ. Λάβωμεν καὶ πάλιν ὡς παράδειγμα τὴν φθίσιν. Ἐὰν ὁ ἰατρός ζητήσῃ καὶ ὡς μέχρι τοῦδε ἐζήτησε νὰ εἰσχαγάῃ εἰς τὸ σῶμα ἀντισηπτικὰ φάρμακα ἵνα ἐξουδετερώσῃ τὴν ἐπιθετικὴν δύναμιν τοῦ μικροβίου χωρὶς ν' ἀποβλέψῃ εἰς τὸ κύτταρον αὐτό, χωρὶς δηλαδή νὰ ἐνισχύσῃ τοῦ τελευταίου τούτου τὴν ἀμυντικὴν ιδιότητα, εἰς πρᾶγματι τοιαύτη ὑπάρχει, τότε ἤθελεν ἀντλεῖ εἰς τὸν πίθον τῶν Δαναϊδῶν ἀναλώμασι τῆς υγείας τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ πρᾶγματι τῶν κυττάρων ἡμῶν αἱ ἀντιδραστικαὶ ιδιότητες προβαίνουνσι καὶ περαιτέρω, εἶνε τουτέστιν ἐπιθετικαὶ ἐναντίον τῶν μικροβίων, καὶ τοῦτο οὐ πρὸ πολλοῦ ἀπέδειξεν ὁ Metschnikoff διὰ πειραμάτων, ἐφ' ᾧ καὶ μικροβιοφάγα τὰ κύτταρα ἀπεκάλεσεν.

Εὐνόητον ἤδη τυγχάνει, ὅτι, εἰ ἐξεζητοῦμεν νὰ ἐνισχύσωμεν τὴν ἐπιθετικὴν ταύτην τῶν κυττάρων ιδιότητα καὶ ἐλλείπουσαν νὰ τὴν ἐπαναφέρωμεν, ἠθέλωμεν φθάσει εἰς τὸν σκοπὸν μας διὰ φυσικωτέρας ὁδοῦ ἢ ὅχι καὶ ἀπλουστεράς. Ἡ φύσις ἦτις ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ μικρόβια, ἔπλασε τὸν πρῶτον ἰσχυρότερον

ἵνα ἀντιπαλαίῃ κατὰ τῶν δευτέρων καὶ ἡ ζωὴ μας οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ διηνεκῆς πάλη τῶν στοιχείων μας κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων. Οὐδὲν δὲ ἀπλούστερον τοῦ νὰ τελειοποιήσωμεν καὶ ἀπλοποιήσωμεν ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέσα, δι' ὧν ὁ ὄργανισμὸς νὰ εὐρίσκηται εἰς πᾶσαν περίστασιν ἑτοιμὸς πρὸς ἀπόκρουσιν καὶ πρὸς ἐπίθεσιν.

Ἐκ τούτων πάντων ἐξάγεται, ὅτι ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐποχῇ, ἐποχῇ πειραματισμοῦ καὶ πρακτικωτέρας ἐρεύνης, πᾶσα ἀπερίσχετος ἐν τῇ θεωρίᾳ ἐκχώρησις ἤθελεν εἶσθαι ἀποτυχία καὶ ἀναχρονισμὸς, περιττὸν δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι πᾶσα ἐσφαλμένη θεωρία ἐν τῇ Ἰατρικῇ ἐξοφλεῖται μὲ τὴν ζωὴν ἑκατομμυρίων ἀτόμων.

Ἐν Καίρω, Ἰούνιος, 1890.

Α. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΡΧΟΜΟΝ

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΤΩΝ « ΠΥΓΜΑΙΩΝ »

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΝΑΝΟΙ ἔς ἐ νάνους ἔρχεσθε· μὴν παραξενευθῆτε
 Ἄν ἀπὸ σᾶς ἕψηλότερους ἔς τὸ σῶμα μᾶς ἰδῆτε.
 Ὅ,τι σᾶς λείπει ἀφ' τὸ κορμί, τὸ πῆρε τὸ κορμί μας·
 Σᾶς κλέψαμε τ' ἀνάστημα, μᾶς κλέψ'τε τὴν ψυχὴ μας.
 Ἐσεῖς ἔς τὸ σῶμα, νάνοι ἐμεῖς ἔς τὸ νοῦ καὶ ἔστην καρδιά·
 Ἄνδρες ἐσεῖς μικρόσωμοι, ἐμεῖς ἕψηλὰ παῖδιά.

(Ἐν Ζακύνθῳ)

ΥΑΚΙΝΘΟΣ